

Academisk Afhandling 17

Om

Hollola Socken

Uti

Tavastland,

Med

Philosophiska Facultetens samtycke,

Under

Ord. Chemicæ Professoren, Plantage Directeuren i Finland, Riddaren af
Kongl. Wasa-Orden, Ledamoten af Kongl. Svenska Wetenskaps-Aca-
demien, Kejsarliche Oeconomiske Societeten i Pettersburg, Lärdoms
Societeterne i Uppsala, Lund, Götteborg, m. m.

Herr Pebr Adrian Gadds

Tilfyn,

För Lagerkrantsen

Utarbetad och til allmän granskning framgifven

Af

Johan Fredrich Bucht,

Tavastlänninge.

I Åbo Academiens Öfre Lärosal eft. midd. den 13 Junii 1792.

Tryckt i Frenckellska Boktryckeriet.

KONUNGENS
HÖGTBETRODDE MAN OCH GENERAL-MAJOR,
SAMT RIDDARE AF KONGL. MAJ:TS
SVÄRDS-ORDEN,
HÖGVÄLBORNE FRIHERRE,
Herr CARL F. SCHMIDFELDT,
Nådige Herre!

*D*å jag nu för allmänheten vågar lämna en kort och ringa afskildring öfver min Fosterbygd, och däruti omnämner så väl de förmoner Naturen den behogat förunnat, som ock den tilväxt, landets Husbällning igenom Folkets flit och försigtiga läfd vunnit, vore det et stort inbrott i den rättigbet Högvälborne Herr General-Majoren och Riddaren äger at blifva vördad ibland denne Ortens förnämsta Landtbusbällare, om jag det icke äfven här i största ödmjukhet utmärkte. Herr General Majoren och Riddaren bar icke allenast med upmärksambet oeb outtröttad flit, lämnat Landet nyttiga efterdömen uti en rätt Landtskjötsel, utan ock med kostnad och utvald god smak, bär låtit upföra flere Byggnader, hvilka nogsam vitna om Herr General-Majoren och Riddarens nedlagde möda samt berömvärda åbåga at vara denne Landsort nyttig. Den stora gynnelse som Herr General-Majoren och Riddaren behogat visa ej allenast mina Föräldrar utan ock mig, samt den utmärkte ömbet och nit som Herr General-Majoren och Ridd. hyser för Vettenskaper och deras idkare, bar gjort at jag vågat i största ödmjukhet tilägna Herr Gen. Maj. och Ridd. detta mitt andra Academiska arbete; smickrad med det hopp at det höggunstigt blifver ansedt. Näst önskan til beständig sällbet och välmåga, framlefver jag altid med vördnad

Högvälborne Herr Baron General-Majoren och Riddarens

allerödmjuk ste tinnare
JOHAN FREDRICH BUCHT,

VIRO

Maxime Reverendo ac Celeberrimo

Domino HENRICO HYLLÉN,

*S. S. Theologiae Doctore & Professore, nec non Ecclesiarum quæ
Deo in Hollola Asickala, Heinola, Nastola & Kärkölä col-
liguntur, Pastori adcuratissimo*

Patrono propensissimo.

*Innumera fuere semper beneficia Tua erga me, hortatu
enim & consilio Tuo, studiis dare cæpi operam; eru-
ditis Tuis atque doctissimis præceptis sæpissime adjutus
sum. Accipias itaque submisso oro atque obsecro, serena
& benigna fronte, pagellas hasce quæ Paroeciæ nostræ
Descriptionem continent, quam tanto nisu & zelo diu jam
curasti, ut verba mihi minime suppetant, quibus merita
Tua condignis extollerem laudibus. His igitur impar,
rogo potius, digneris me eodem, in posterum, quo hæte-
nus, amplecti favore, qui, pro Tuo Tuorumque Hone-
stissimorum salute & flore, calidissima fundere non inter-
mittam suspiria, quoad vixero, permansurus*

Maxime Reverendi & Celeberrimi Nominis Tui

Devotus Cultor

JOH. FRED. BUCHT.

*Krono Expeditions Befallningsmannen och Liquidations
Commissarien*

Adel och Högaktad

Herr MATHIAS BUCHT,

Min Huldaste käre Fader!

*O*beskriflig är min glädje, då jag änteligen får allmänt ådagalägga den vördnad och erkänsla, som jag Min Huldaste Fader är skyldig för desz otaliga, mig alltid ömt bevisade välgerningar. Detta försök til en afhandling om Hollola Socken, där jag varit lycklig nog, at under min Huldaste Faders ömma omvårdnad och sorgfälliga upfostran, njuta de gladaste dagar af min lefnad, högstbilligt upoffrar jag det Eder Min Huldaste käre Fader i största ödmjukhet til veder-måle af den vördnad, hvarmed jag näst tilönskan af all beständig sällhet, intil mit lefnads slut framlefer

Min Huldaste käre Faders

Ödmjuklydigste Son

J. F. BUCHT,

S. I.

Om Hollola Sockens Rymd och Höfdamärken.

Denne *Hollola* Socken är belägen uti *Tavastehus* och *Kymmenegårds* Länér, *Kymmene* Lagfaga och *Öfre Hollola Hård*; gränslar i NO. til *Måndubarju*, i Öster til *Itis*, i SO. til *Orimattila*, i Söder til *Mentselä* och *Hausjervi*, i Väster til *Lampis* och *Koskis*, i NW. til *Padasjoki*, samt i Norr til *Syysmä* och *Gustaf Adolfs Församlingar*.

Dels *rymd* kan ej nogare utlättas, än at längden ifrån Väster til Öster är 10 mil och bredden 7 mil, tillika med 4 til Moderkyrkan hörande Capeller, *Afickala*, *Heinola*, *Nastola* och *Kärkölä*. Efter 1747 års Charta öfver Sverige och Finland, finnes *Hollola* vara utfatt emellan 61 och 62 graders *Polhögd*, och dels *Longitud* 7 grader och 48 minuter.

Hvaraf denne *Hollola* Socken fådt sit *namn*, kan ej med säkerhet upgifvas; gissningar därom äro flere, och af dem den almännaste, det en man vid namn *Hollo*, ifrån *Holland*, skulle först satt sig här neder, och således blifvit dels första åboe, samt efter sig kallat denne Socken *Hollola*; äfven som en väg emellan kyrkan, och en mil därifrån belägen By, är efter honom nämnd *Hollosten tjenbara*.

Antiquiteter och gamla minnesmärken.

I anseende til de svåra milsöden som flera gånger träffat kyrkans Skrifter och Handlingar, då de dels under Rys-

fens förra långa vistande här i Landet blifvit i jorden nedgräfd, och där förmulnat, dels ock genom vådeld, tvänne färskildta refor på Prästegården förkommit, kan här nu icke mycket om kyrkans egit och Församlingens forndne tillstånd anföras.

Tiden, då Hollola kyrka blifvit bygd, kan ej närmare utfättas än til slutet af 11:te eller början af 1200:de talet. At den är ganska gammal bestyrkes däraf, at fordom flera och aflägsne Soknar rest hit til *Hollola* at bivista Gudstjensken, och låtit här begravva sina lik såsom detta allmänt bekant är, om *Mändubaryu*, mästa delen af *Itis*, *Artsjö*, *Ori-mattila*, *Syysmä* och *Korpelax* Soknar. Den *spångväg* de Soknars Inbyggare, hvilka ej hade båtled, då nyttjat, träffas än öfver *Laktis*, *Villåktis*, *Vebkalo*, och en del af *Kuivando* Byars ägor, samt kallas den nu på Finska *Kuoleman tie* (Likvägen). De Soknar åter, hvilka sjöledes förflade sina Lik, såsom *Syysmä* och *Korpelax*, nyttjade flere Båtar för at komma ginalte vägen öfver *Päjäne* och *Vesijervui* Insjöar, hvarest Båtarnes dels drogos öfver korta landstycken, eller ock hade de Båtar tilreds på andra sidan om slika Landt-åsar; Sådane Båttällen kallas än i dag *Ruomisvalkamati*.

Kyrkans byggnad vittnar om dess höga ålder; den är af grot gråsten upförd til 54 alnars högd, innehåller i längd 62 alnar utom murarne, och i bredd 24 alnar. Öfverit har ii fordna tider varit et torn, hvilket för lång tid tillbaka, blifvit af åske-eld förbränt, och sedan nedrafat. Hvalfvet är enkelt af tegel, och churu så stort, som längden och bredden af kyrkan utvisar, flöder det sig dock icke på flera än 4 pelare. Inuti är den hvitlimmad med en för 7 år tillbaka upbygd ny Läktare, förutan det, at i Choret finnes äfven på Norra sidan en gammal så kallad Sång-Läktare.

Långs

Långa åt och ofvan uppå Chorbalken, stå *Effiska* Familiens Fäderne och Möderne vapnen i följande ordning upstälde.

Fäderne Vapnen intaga högra sidan, och börja med

- N:o 1. *Didrik von Essen.*
- 2. *Magnus Volfelt.*
- 3. *Gottbardus Lodenbus.*
- 4. *Frombalt Fxkull.*
- 5. *Otto Galen.*
- 6. *Henric Bremen.*
- 7. *Arndt Lode.*
- 8. *Chrifst. Bergh,*

Möderne på vänstra sidan i lika ordning:

- N:o 1. *Fr. Anna Leps.*
- 2. *Gurgen Vietinghoff.*
- 3. *Herman Poll.*
- 4. *Fr. Anna Schülman.*
- 5. *Friedrik Denibof.*
- 6. *Reinholt Mecks.*
- 7. *Adam Tiefenbüfen.*
- 8. *år Olåsligt.*

Utom desse, äro här flere andre Adelige Vapen upstälde, såsom et i Choret på Södra väggen med underskrift: Ryttmästaren vid et Compagnie Cavallerie Herr *Caspar Niedeßland* Herre til *Memsul* och *Loiko*, afömnade i Herranom d. 15. Febr. 1687.

Utmed Pelaren i Choret hänger äfven et vapen hvarunder läses: Öfverste *Diedrick von Essen*, Herre til *Sälle*, *Kåiskala*, *Björkholm*, *Labolm* och *Teresund*, Född 1620.

I Herranom affomnad i Revel på marchen til Preussen Anno 1678 i Martii månad. Begravnen 1681 den 27 Martii.

Vid samme Pelare står et skölde-märke, hvarunder finnas följande ord: *Nobilissimus & strenuissimus Dominus Johannes Daniel Bystranek Inkerchbaauv.* Natus Rigæ, die VI Junii Anno MDCLIX. Obiit Holmiæ XIX Junii Anno MDCLXI.

Familie-Grafvar äro här flera under Kyrko-gålfvet, ehuru ohvälfde, såsom *Wrangelske, Bystranskke, Essiske &c.* (Då Wrangelske grafven rengjordes uttogs därifrån en Balsamerad förtorkad kropp öfver $3\frac{1}{2}$ alnar lång, hafvande en hvit nattmössa på hufvudet och på kroppen en lång blå räck, med knappar ända neder; säges varit Öfverste *B. Wrangell*, hvilken här i Söknen innehade *Paimela* Säterie, och mycket til Kyrkan förärde.)

Pybaniemi Rusthällen äga här i Kyrkan framför Altaret en hvälfd graf, den Probsten här i Hollola Herr *Gustaf Friedrick Berner*, såsom innehafvare af Rusthällen, låtit förfärdiga och täcka med en sten af $3\frac{1}{2}$ alnars längd och $2\frac{1}{2}$ alnars bredd, hvaruppå står at läsas: Här hvilar Probstinnan i Hollola saliga *Anna Eosandra*; död d. 6 Febr. år 1691, 24 år gammal, med sina Barn *Jobanne, Gustavo, Margareta* och *Maria Berner*. Och omkring på sidorne Job. 19.

I Kyrkan är en halftäkt Bänk, med Bildhuggerie arbeten prydd, som kallas *Kungs-Bänken*, hviken föregifves vara upbyggd för Glorvördig i äminnelle Konung CARL IX:de, då Han reste här genom landet. Tre Ljuskronor äro här rätt vackra; under den största af dem stå orden: *Diedrick v. Essen, Anna Poll*, Desutom finnes i Kyrkan någre dels förgyllda, dels försilfrade Helgon-Bilder.

Klock.

Klockslapelen är aldeles gammal och förfallen; uti den hänga 2:ne klockor af hvilka den större hafver åtalet 1442, på tidan, och den mindre är i Åbo år 1740 omguten af *Eric Näsman*.

Som förut är nämnt, lyda under Hollola Moderkyrka 4 Capeller, af hvilka *Heinola* ligger $4\frac{1}{2}$ mil ifrån Moderkyrkan och består af 38 hela mantal och 84 hemman, utom de fyra, hvilka här äro anslagne til Landshöfdinge Residencet. *Afickala*, är belägen $2\frac{1}{2}$ mil ifrån Moderkyrkan, äger 143 hela mantal och 268 Hemman. I *Nastola*, som ligger 3 mil ifrån Hollola Kyrka, äro 101 hela mantal och 200:de hemman. Under *Kärkölä* Capell-Kyrka, aflägen 2 mil ifrån Moderkyrkan, lyda 53 hela mantal, samt 113 hemman. När hemmantalet vid Moderkyrkan lägges härtil, som består af 260 hela mantal och 525 hemman, befinnes *antalet af hela mantals-hemman* uti *Hollola Pastorat* vara 575, och de färskilte mindre hemman upgå til 1195 stycken bebodde hemman.

Lystre Män och Sokenes Lärare.

Af de Kyrkoherdar och Capellaner i denne Socken varit, kunna nu mera, dels af *Private* skrifter, dels ock efter gammalt folks lägen, följande namngifvas:

- 1:o *Nicolaus Mathiæ* skref under 1593 års Möte i Upsala.
- 2:o *Chamæus* blef hans Efterträdare; åtalet kan ej med säkerhet utmärkas.
- 3:o *Andreas Jona Orræus*, den föregåendes måg, lät år 1656, måla en del af Kyrkan.
- 4:o *Johannes Orræus* efterträdde sin Fadër; var vid 1680 års Riksdag fullmäktig för Wiborgs Stift.
- 5:o *Gustaf Friedrich Berner*, dog 1716 i Sverige, dit han vid Ryssarnes fienteliga infall i Finland bortflyktat.

Emedlertid förestodo flere efter hvarannan Hollola Pastoratet; sålöm en *Aurenius*, *Falk* och *Utter*, hvilka *Ryska Öfverbeten* tillått.

6:o *Benedictus Krook* blef Kyrkoherde efter slutad fred i Nyliad år 1721, dog 1750.

7:o *Jacob Krook* fick genom transport ifrån *Randasalmi* Socken, där han förut var Pastor, efter sin Herr Fader Pastoratet.

8:o Efter dets död 1768 i Maji Månad förestod sedan Sacellanen i *Afickala* v. Pastor Herr *Axel Laurell* Församlingen under 1. tjenste- och 2:ne Nådårs tid, detta Pastorat.

9:o År 1771 blef *Bibliotbecarien* vid Kongl. Åbo Academie *Theol. Doctoren* och *Professoren* Herr Mag. *Henric Hyllén* förordnad til Pastor i Hollola Församling den han nu högtberömyärdt med outtröttelig nit bestrider, til Christendom och goda seders ansefliga förbättring, här på orten; ty nu tilhållas Bonde-barnen redan vid 6 års ålder at läsa i bok, då de för dets tid, näppeligen vid 9 års ålder gjorde därmed någon början.

Af *Capellaner* kunna ej flere namngifvas än följande:

1:o *Marcus Eschilli*.

2:o *Georgius Simonis*.

3:o *Johannes Jacobi* voro på en gång här i Moderkyrkan Capellaner, då *Nicolaus Mathie* var Pastor härstädes; de voro 3:ne af den orsak, at den tiden reste ännu ifrån Moderkyrkan, Präster til alla Capellerne, at betjena Allmogen med Gudsstjenst; men när och hvad tid deras antal blifvit minskat och häruti skedd förändring, kan ej nog nu mera utredas. Af Moderkyrko-Capellanerne må nämnas:

4:o *Ja-*

4:o *Jacob Etolenius* bodde ej ännu på Capellans Bohlet, men väl hans efterträdare.

5:o *Cbrist. Stepbander* afled år 1747.

6:o *Gustaf Stepbander* efterträdde sedan sin Fader i Syfs-
lan år 1765.

7:o *Benedictus Stepbander* var här Capellan ifrån år 1767
och dog 1771.

8:o *David Hirn* blef dennes efterträdare, dog år 1779.

9:o *Johannes Björksteen* v. Pastor tilträdde Syfslan år
1781, den han nu med Förfamlingens största nöje och
nytta förestår.

§. 2.

Om Berg, Jordkullar och Sandåsar.

Denna Hollola Socken består näst af flackländiga orter, upstigande snärre sandåsar, och en myckenhet sand och mullblandade Jordhögder. *Asickala* Capell är näst bergaktig, ofta med stora afställande branter.

Jordkullar ligga invid *Hollola* Kyrka, 2:ne för sin högd skull märkeliga; Den som ligger närmast, kallas *Cappadocie-Backen*, äger *Perpendiculaire* högd öfver 100:de alnar, med en ganska vacker och jämn slätt ofvanupå kullen. Den andra, som träffas litet längre bort, är ännu högre och höjer sig vid pass til 150 alnars högd. Bägge dessa Jordkullar äro näst med små tall skog beväxta.

En *vidsträckt sandbed*, som tager sin början ifrån Ryska Gränsen vid *Keltis* och framgår ofvan för *Nyby* i *Nastola* Capell, den sträcker sig utan synnerlig afbrytning med flere krökningar förbi *Villäktis*, *Laktis* och *Kangantaka* Byar (vid hvilken sistnämnde By den grenar sig) med en del til
Kär-

Kärkölä Capell och, med den *andra* til *Vibattu* hemman af denne Socken, samt den *tredje sandheden* har dets utsträckning til *Hollola Prästegårds* ägor. *Kangantaka* Sandheden eller *malmen* består af en ganska jämn mark och är en mil i omkrets, beväxt endast med små tall-skog, och har för några år tillbaka, varit af Höga Öfverheten ämnad til *Mötes-Exercitie Plats* för mästa delen af Finska Armeen.

Ifrån stranden af *Pulkela* Sund, i *Afickala* Capell, där vägen går til *Syysmä*, begynner ock en *sandås* som til $\frac{1}{4}$ dels mils längd, stryker fram genom det finala *Karissalmi* fundet åt *Syysmä* Socken, samt innehåller denne Landt-tunga, eller detta sandnäs i längden 20 alnar, hvilken i torra somrar aldeles liknar en Landsväg, men då våta regn-år infalla, är den näppeligen synlig öfver vatnet. Därifrån går en lika lång, ömsom smalare och ömsom bredare *sand-ås* til *Käxfalmi* bro, som är öfver 200:de alnar lång öfver *Käxfalmi* fund. Hvarifrån åter en lika lång *sand-ås Väster* ut framstryker, som uti bredd småningom så tiltager, at den mot slutet är $\frac{1}{8}$ dels mil bred. Emellan *Käxfalmi* och *Karissalmi* funden, har på sand-åsen en *Stadsplan* år 1777 om Hösten blifvit föreslagen af då varande Landshödingen här i Länet Herr *Anders de Bruce*, samt blef ock marken därtill då uprefvad.

Inga *Mosfor* och *Kärr* finnes här af märkelig vidd eller storlek; men dälder träffas på *Kangantaka* Byamarken uppå sandheden, ofta af anseelig störtning och djuplek.

§. 3.

Om Bergarter och Mineralier.

Hällearterne i denne vidsträckt Socken, bestå än af *röd* ~~en~~ ock af *grå granite*. I *Heinola* och dets *sand-åsar* råder

der mäst den *röda graniten*, äfven som ifrån *Anianpeldo* upåt *Pájáne* igenom *Asickala* den är allmän. I *Nastola* Capell träffas på ömse sidor om sand-åfvarne, i synnerhet i negden omkring *Jokela* och *Nyby*, *lerjord*, och däruti Bärgekullor af *grå granite*, hvilka äfven yppa sig i *Hollola* vid *Kutajoki* och *Pyhäniemi* Byar, som hysa *lerrådande jordmon*. Vid *Vesivehmas* By, där sandmylla, mo och sandjord samt lerjorden växla om med hvarandra, bestå bergen, än af röd, än ock af grå granite.

Schistus arenarius; *sandstens skiffer*, fins af gröfre och finare gry, mäst af det röda slaget, i alla Sandhedar här i Soknen; allmänna dock uti *Kangantaka Malmen* eller sandheden. Af den som faller grofklufven och består af en hård och fast, samt grymig hopgyttring tillhugges ibland rätt goda *Quarnstenar*. I *Kärkölä* Capell och på *Keituri* Byfs samt *Åjala* hemmans ägor, brytes annars allmänna de bästa *Quarnstenar* här på orten, samt utföres och aflättes härifrån en myckenhet af dem, både til Nyland och Kymmenegårds Län.

Röda fältspats och *hvita Quartsgångar*, af desse träffas både i grå och röd granite, i synnerhet i Skogs-trakten *Tyrisma*, af *Messilä* Byfs ägor. I *Hollola Moderkyrko-Länet* träffas flere anvisningar af dem, hvilka än framtryka i ränder och små gångar ifrån S. til W., än visa de sig i små strödde kjörtlar här och där i Bergen; men äro alltid toma och skrala på Malmer.

Arena granatica, *violacea*, *granis paulisper nigris*, *nitidis*, *magneti non obedientibus*; finnes på flera ställen vid *Vesijervoi* sjöstränder, såsom vid *Parinpeldo* och *Vitarla* Bysstränder, samt vid *Växiö* eller *Anianpeldo* och sjöstränderne vid *Kurbela*, *Hillilä*; denne sandart *varierar* än med röd, violett och blåaktig färg.

Psammos, granaticus cinereus, particulis granaticis purpureis, gravis quarzeis albis, & basalticis nigris (a). Af denne grushårdade sand, uptages och iamlas något af Bön-
derne vid *Vesijerfvi* Sjöns Norra strand, samt säljes i syn-
nerhet den förre, och äfven denne senare, at nyttjas som
skriffand, hvartil den är ganska fin, ren och rätt vacker.

Jordmonen i denna Socken är mäst *sandrådande*; men
både jordhöjder och flacka lågläntare marker innehålla en
ganska bördig sandmylla, äfven som på någre orter, såsom
detta redan anmärkt blifvit, sand och moblandad lerjord,
samt några få *Lerslötter* här i *Hollola* Socken finnas.

S. 4.

Om Sockens Sjöar, Åar och Källor.

Innom denna Förfamling ligga ganska många Insjöar och
träsk, af hvilka de förnämsta Insjöarne äro *Påjåne* och *Vesi-
jerfvi*. *Påjåne*, som flöter til *Asickala* Capells ägor, är
nog allmänt känd, til vidd och läge; Om *Vesijerfvi* som
omgifver Östra delen af *Hollola* Moderkyrko Förfamling,
skal i korthet något omröras. Denne är 2:ne mil lång och
å Norra delen 1½ mil bred, samt *innehåller i omkrets* vid
pass 7 mil.

Vesijerfvi Insjön anses sådt sit namn af vatnets hvita
och klara färg. Den är mäst öfver allt försedd med hård
och fast botten, samt inneslutes af stränder, som omgifvas til
flörre delen af löfrika skogar, och hvilka jämte denne, sjöns

45 ft.

(a) Jämför Herr *Professoren* och *Riddaren* PEHR ADRIAN
GADDS *Georgia Fennica*, pag. 18. *Gen. 2. species 2* och
pag. 24. *Gen. 5. species 1.*

45 ft. Holmar och 6 större half-öar, här föreställa in uti Soknen en härlig och ganska vacker skärgård.

Af desse Öar och Holmar äro *Enosari*, *Vebkosari*, *Iso-sari* och *Varja* de största och betydligaste, samt finnas de bevoxne med vacker Löf- och Barrskog, förutan de ställen, som til åkerfält, frodväxte ängar och betesmarker blifvit uprögte och uptagne; *Varja* är enlän bebodd, den har utom äng, flere tunnors utläde i åker.

Af Half-Öarne äro ock några bebodde; så finnes bägge *Pybaniemi* Ruthällen, hvilka til det mästa nu äges af Herr General Majoren *Baron Schmidefeldt* tillika med några andra Byar, på half-öar belägne.

Ehuru til denna Insjö, 20 större och mindre bäckar inflyta, hvilkas vatten ledas ifrån ansemligen stora källor, kärr, morafs och 4 spärre Insjöar, har den dock ej flera än et enda utlopp, och det til stora *Påjåne* Sjön vid *Anianpeldo*, Marknadsplats; samt kallas detta utlopp *Vexid*, hvareit, uti de närmaste vattufallen til *Påjåne*, finnes anlagde 3 ne hjul-mjölqvagnar med 2 par stenar i vardera.

Detta *Vexid* utlopp har Probstén här i *Hollola*, Herr *Gustaf Friedrich Berner* låtit uppräna och å nyo upgräta genom en hög, vid pås 1000:de alnars lång Sand-Bank, för at genom den leda ut det öfverflödiga vatnet, som förut besvärade åkrar och ängar vid *Vesijersvi* stränderne. Det vattudrag naturen här förut vid *Vexid* ägt, emellan *Vesijersvi* och *Påjåne* Sjön, var ganska trängt och litet, så at, efter Herr *Berners* nya upgräfning och utvidgande af utloppet, den aldeles uttorkades. På 1750 talet har Probstén och Kyrköherden här i *Hollola*, Herr *Jacob Krook*, äfven medelt gräfning, låtit än mera fördjupa detta utlopp, samt är ock genom *Asickala* Krons-Betjeningens handläggning år 1770,

detta utlopp, emellan *Vesijervfi* och *Påjåne* Sjöarne igenom Bergsprängning ansefligen förbättrat och utvidgat.

Deffe *berömvärde* och högst nyttige *anstalter*, samt detta arbete, har redan uträttat lå mycket, at där förut i denne Socken, Broar varit oundärliga, finnes nu torra Landsvägar, äfven som flere 1000:de tunneland åker- och ängsmarker blifvit härigenom befriade ifrån skadeligt Hölt- och Vår-vattens upflödande af *Vesijervfi* Sjön. I fall en, ännu mera vatten-aförande Canal vid detta *Vexjö* utlopp skulle upgrävas, kunde detta mycket bidraga, at både igenom up-torkning af de vid *Vesijervfi* Sjön belagne låga kärraktiga marker, som ock at förmedelst upplandning af des stränder, ansefligen här i Soken, skulle ökas des åker- och ängsmarker.

En *Insjö* mycket liten, men ganska djup, är belägen vid pass 400:de alnar ifrån *Hollola* Prättegård och *Vesijervfi* Sjön, omgifven på 3 sidor af höga Sandbackar; på fjerde sidan tilflöter en jämn Sand-mo, hvormed den vetter ned åt Sjön, samt hvaraf den ock tyckes vara en lämning. I forntiden har denne lilla *Insjö* varit 3 a 4 dubbelt större, än som nu; men efter hand, har vatnet däruti, dels nedfugat sig och sunkit i sandmoen, dels ock har af solhetta den så uttorkat och aftagit i rymd, at sjelfva öppningen nu näppeligen innehåller 4 alnars längd och bredd. Des stränder bestå et stycke inåt öppna sjön af gungfly, bevuxen ad en frodväxt hög flarr, som är *Carex muricata*, och *uliginosa*. Abborrar kunna ibland i denna lilla *Insjö* fångas, hvilka äro mycket mörk-grå til färgen.

Källor träffas här i Soken af flere slag. De *Minerale*, af hvilka så här förekomma, äro allmänna *acidula martialis viatricolice*, af hvilka Bönderne uptaga jorden, at jämte ählbark, därmed fästa svart färg på läder.

Acidula martialis, *acido vitrioli fugaci* & *aëreo mixta*; Desse järnhaltige Surbrunnar äro sällsyntare i denna Socken. En af detta slaget, träffas dock öfver om *Pyhäniemi* By, invid en Backhympe.

Periodiske Källor, hvilka om Sommaren torka ut och endast af luft och vårvatten hafva sitt förråd, de äro de allmänaste, så här, som annorstädes i Landet; men vid en Backhympe Norr om *Vitarla* by, träffas en *Periodisk källa*, af den *sällsynta beskaffenhet*, at den i mycket torra Somrar finnes alltid föra ymnigt vatten; i rägnaktiga är den åter mäst uttorkad. Allmogen kalla den *kylmä-låbde*, frost-eller *bungerkälla*; ty när den börjar mycket upflöda, fruktar allmogen icke utan grund misfväxt på deras torra och allmänt sand-rådande åkrar.

Fontes Largi, stora och vattudigra källor, af dem finnas ock i Hollola Socken, en och annan. Den märkvärdigaste är *Kiku* källan, på *Uskela* Byfs ägor. Ifrån den upflyter ständigt så mycket vatten, at vinter och Sommar 2:ne Miöl-qvarnar kan deraf förlättas i drift och rörelse.

§. 5.

Fiskerierne i Socknen.

Fisk fångas här i *Vesijervui* Sjön och *Påjåne* Inviken åtskillige slag, såsom: *Gjös*, *Sik*, *Lax*, *Braxen*, *Harr*, *Äsp*, *Vimbor*, *Lakor*, *Äbl*, *Muickor*, *Gäddor*, *Abborrar*, *Mört*, *Nors* och *Löjor*.

Gjösen fångas allmännaft med Långref och Krok, *Siken* hufvudsakeligen med nät och not om Hösten.

Lax fås här sällan, ibland dock vid *Anianpeldo* och *Kalkis* Forfs om Sommaren, samt äfven om Hösten, då den

vänder om til hafvet. För denne fisk utställes då, dels nät, dels upgräfves i strömbottn rännor, som ofvanföre göres bredare; men nedan til mycket trängre och smalare, hvaruti Laxen, vid nedstigandet i strömmen åt hafvet, inestänges med en af träspjälor gjord häck, hvarifrån antingen med nål eller ljuster den sedan fångas och uptages. Små *Laxövingar* anes här, för *bästa betet*, hvarpå *Gäddan* häft *tager*; men denna lilla fisk lefver icke på krok, hvarföre til bete, den endast på kast-krokar eller vid slantning brukas.

Lakor; denna slags fisk, fångas om vintren med Katsjor och Rysjor, i synnerhet uti *Vania* och *Vesivebmas* Byar.

Ähl fångas ofta *ansenligen* med Lanor i strömmen vid *Anianpeldo*, dit den af Sunnan blåst eller stormväder indrifves. Desse Lanor bestå af långa Rysjor, med låg mynning och kihl. De allmänaste Ählar väga 4 a 5 ibland 6 a 7 Skälp., någon gång hafva större äfven här blifvit fångade; dels saltorkad eller rökt, samt äfven insaltad, säljas härifrån Ähl til flere orter gemenligen för 1 Riksdl. 16 skill. Lisp. Då Ähl fångas *med mete*, är man ganska angelägen om, at nyttja *til bete* köttet af *Limax*, som på Finka kallas *Eta-na*, eller ock inkråmet af fjö-snäckor, och af fjö-musflor *mytilus anatinus*, emedan Ählen häft nappar på sådant bete.

Hollola Braxen, är allmänt känd för *den yppersta i Finlaud*. I äldre tider kallades den *Paimela Braxen*, emedan den mest fångades här och i *Noitala* samt *Kalliola* Byar; men sedan år 1718 af Herr Prosten och Kyrkoherden *Berner* blef upgräfvnen en Canal eller Bäck emellan Insjön *Kutajervfi*, igenom et kärr ned til *Vesijervfi* sjön, har Braxenfisket i desse Byar mycket attagit, samt har den *måsta Hollola Braxen* sedermera blifvit *fångad* vid understigandet i denne Bäcknen ifrån *Vesijervfi*, at *Pyhäniemi Byfs* Innehafvare, äfven som ock uti Inviken emellan *Hollola* rättegård, och
nyfs-

nylsnämnde By, däråf med nät och not, årligen mer och mindre, med utmärkt förmon upfiskas.

Den tiden Ene-busken blommar eller ryker, samlar sig denne bescynnerligen feta och välmakeliga Braxen, i stora flockar uti *Vesijerfvi* Sjö-vikarne, kommer helt nära til landet, samt stiger up med något hväsfande buller och häftig rörelle i vatnet i den canal eller bäck som blifvit upgräfvn åt *Kutajerfvi* Infjön. Vid desse tillfällen fångas här af denne Braxen ej sällan til myckenhet; denne tiden är Braxen-fånga get och måst lönande för *Prästegården* med not och nät.

Braxen som här fångas, väger gemenligen färsk ifrån 3, 4, 6 til 7 marker; någon gång fås den äfven än gröfre och större, samt har man ock upfiskat vid *Paimela* och *Pybániemi* Braxen af 1 Lisp. 8 mark. vigt, hvilket dock är ganska sällsynt. Denna Braxen hålles i ganska dyrt värde, så at den sällan säljes under 12 a 14 Riksd. tunnan, samt betalas således ofta derföre mera, än för *Kemi Lax*. I de gynnigaste år, kan detta *Braxen-fänge* här i Soknen bestiga sig til 50 a 60 tunnor, men ock ibland endast til 30 tunnor.

Harr och *Äsp* äro i *Hollola* något sällsynta fiskar; men *Vimbor* des allmännare; förutan det denne fisk vartiden fångas i Nät och Rysjor, upfiskas af den äfven något med meter. Til bete på *merkroken* brukas lyckeligast alla slags flugor, och sönderkurne bitar af Brömmar *Tabanus*, samt af hästflugor *Hippoboscæ*, hvilket folket lärt sig af de så kallade och här i landet kringstrykande tattare eller *Ziguenare*.

Muickor eller *Sijk-löijor*, *salmo albula*, fångas något om Hösten med not, äfven som af *Nors*, *salmo Eperlanus*; men af ingendera fiskslaget få Bönderne til nödigt husbehof.

Gäddan fångas måst med Långref och Ståndkrokar: för all slags fisk på desse *Fiske-krokar*, har man utrönt det min-

sta slaget af *Cyprinus Aspius*, *Aspen*, som på Finska kallas *Seipi*, vara det *yppersta* betet; ty denne fiskart, kan gemenligen lefva 14 dagar på krok; under hvilken tid, krokar med detta *lefvande betet*, kan efter tid och omständigheter, flyttas ifrån den ena sjön eller träsket til det andra.

Abborrar och *Mörter* fångas i synnerhet til myckenhet, redan i medio *Martii* och *April* månader, uti *Pybaniemi* Bäck, samt äfven på flere andre ställen om våren under Lektiden, med Rysfjor och Mjerdor, vid *Vesijerfvi* Insjös gräsrika invikar och stränder.

Fiskmete grunder; af dem anses för de bästa och förnämsta i denna Sjö, *Eno-Lacko*- och *Caja* Sten-grunden. Lakor, Gös och i synnerhet rätt stora *Abborrar* plär ofta til myckenhet vid dem upfiskas.

§. 6.

Soknens Planteringar.

Potatoes Planteringen i *Asickala*, har igenom Herr Pastor *Laurells* nitiska omsorg, och utmärkt vidträkta kundskap, nu mera ibland Allmogen i denne orten blifvit så allmän, at knapt lærer på annat ställe i Riket, denna högst nyttiga växt, mera allmänt planteras än här i *Asickala* Capell (b); önskeligt hade varit, i fall om Böndernes åhåga och drift, at updrifva *Potatoes* växten öfver alt i *Hollola* Socken, man nu kunnat lemna lika hedrande vittsord. Den allmänna sandmylliga jordmon i denna vidträkta Socken, gynnar här förträffeligen denna matnyttiga växts lyckliga fortkomst; skulle hvart hemman i *Hollola*, hälft idka 15 a 20 til 25 kappers

Po-

(b) Cfr. Herr Past. *Axel Laurells* Beskrifning om Poteters plantering och nytta,

Potatoes utfäde om året, och Bönderne af Potater mäkt beredde sig dagelig spis och brödföda, kunde säkert Bonden i denna Socken, ärligen utföra dubbelt mera spannemål til affalu, än som nu sker. På de Sädesrika orter i Tyskland, och andra utrikes orter, der sandmyllig jordmon råder, nyttjar Bonden sällan rena säden til brödföda, utan alltid i större och mindre mån, upblandad med *Potatoes*. All säd spares hufvudsakeligen til en handels-vahra. Nu mera sedan af många års förfarenhet bestrykt är, at Fincka Climatet icke milsgynnar *Potatoes*-växtens fortkomst, igenom köldens verkan *amylaceum* eller det mjölkaktiga ämnet, i denna rotväxt icke fördärfvas eller skadas, utan man är i stånd at, af Isfrusne *Potatoes* lättast utbringa deras mjölkaktiga gry, til Brödbakning (c), är förmån och nyttan af *Potatoes*-växten til människors lifs uppehälle, til fullo bestrykt och ådagalagd.

Käbl, *Rosvor* och *Käblrötter* planteras och sås i denne Socken til husbehof; at planteringen af de sistnämnde i synnerhet utvidgas, det vore ganska nödigt och nyttigt; *Rosvor* som här sås, äro af 2:ne slag runda och platta, och med lång rot i jorden; de förre finnes under växten vara sötare; men de sednare hålla sig oskadde längre in på vintren.

Humle-planteringen är något antagen på denna orten, så at allmogen däraf har til dels nödigaste behf, samt kan däraf äfven hafva något til affalu. Den rådande jordmon i denne Socken, gifver en ypperlig och god anledning, at den efter hand, mångfalt viditräktare, må utvidgas. At allmogen i denna slags plantering, måtte vinna än större up-
C lys-

(c Kongl. Sv. Vett. Acad Handlingar för år 1774, p. 324, 327 och 426, samt Herr *Prof. och Ridd.* GADDS utgifvne Acad. Afhandl. år 1782 om *Potatoes* växtens utvidgande i Finland.

lysning och kundskap, samt et mera öfvat handalag, därtill skulle mycket bidraga, i fall ifrån *Nyland*, en eller annan Humlegårds mästare i denna vidlyftiga Socken skulle antagas och underhållas.

Lin- och Hampe-sådet, idkas i *Hollola* Socken på alla kanter, där lerjorden detta icke förbjuder. Det *lämpeligaste* Jordläge, och den bästa *jordmon* för *Linsådet* är Finska Folkets så kallade *Hikinen Hjetamaa*, eller en fläckländig, däfvig, sand- och möblandad god mulljord, hvilken allmänast träffas i Lägder, under Backar och Jord-högder. *Hampan* fordrar en mera djup jord, med inblandad lera, åtminstone i alfven; I updikade *mylliga kärr*, kan Hampan äfven med förmon updrifvas til växt, ty uti des fösterbygd *Indien*, växer den vild i kärraktig mark.

Både *Hampa* och *Lin* planteras nu så mycket i denne Socken, at allmogen därmed icke allenast förses til eget behof, utan ock utgör i synnerhet Linet, för Bonden här jämte såden, des mätta handelsvakra. I Lin- och Hampe-planteringen hafva *Hollola-Boerne*, dock icke ännu uphunnit til den kundskap, och det upöfvade handalag, som allmänt finnes i *Orivesi*, *Hauho* och *Kubmois* Capell samt *Padasjoki* Socknar, ibland allmogen. I fall från desse Soknar skulle inkallas och förskaffas kunnigt och dugligt tjenstefolk til *Hollola*, torde allmogen här snart nog vänjas och uplyfas, om et bättre handalag, i Hampan och Linets rätta rötning, bråkning, skäftning och beredning.

Dugeligt Lin- och Hampe-frö; brist därpå lägger i denna orten ofta mycket hinder för desse planterings upkomst; såkraft torde denne olägenhet kunna förekommas, om man låter Lin- och Hampe-fröet ligga i des knopp otröskat, och det förvara i et tørt, lustigt och kyligt rum til förefallande behof, då det, utan at förlora i des frödighet, eller at härskna,

nå, kan efter 5 a 6 år ännu nyttjas til utfäde. Detta grundar sig, på de kunnigaste Lin-planterares förfarenhet, i *O-rivesi* Socken.

§. 7.

Om Åkerbruket och Ångskjöteln.

Ehuru Åkerbruket så väl ifrån urålder, som nu är denne Förfamlingens förnämsta näringsfång, finnes likväl allmogén til första delen däruti ännu mindre kunnige och idoge.

Jordmonen består, som sagt blifvit, mäst af *Sandmylla*, och på så ställen af *Lermylla*, samt *Spiklera*. Sedan igenom et oförligtigt svedjande mätta delen af *Hollola* Socken blifvit blottad på skog, och i sednare tider änteligen svedjandet mera än förr, uphört, har i brist af et ordenteligt och väl skött Åkerbruk, ifrån denne Socken ganska litet Spannemål kunnat föryttras.

Den åkeren som består af *Sandmylla* och ännas til *Rågsåde*, upköres af de fläste blott 2:ne reor helt grundt, med den i Tavaftland brukeliga gaffel-plogen *Sabra* kallad, af mera kunnige åkerbrukare upplöjes åkerjorden af 3 a 4 gånger.

Åkeren indelas här i 2:ne gården, hvaraf det ena endast fäs, och det andra alltid ligger i träde eller hvilar; Åkerens trefkifte, kunde dock med mycken förmån och tilökning af fäd, i anseende til denne ortens lättbrukade åkerjord, vidtagas.

Korn- och Hafre-land upplöjes om Hösten efter Ärtor, Rosvor och Lin; men giödes först om våren, hällt med halm och kolpillning, den de utbreda öfver de slädda åkerstycken, och detta ofta så sent, at brådden förut redan är synlig,

där dock denne Böndernes så kallade *Kattosonda*, fraxt efter utlädet borde utspidas, til skygd och näring för den upfligande spåda brådden.

Äkrarne gödas här ej blott med Creaturs spillning alla, utan äfven med kärmylla och granris, där de finnas; granriset blandas då finått fönderhuggit, ihop med kärrjorden.

Åker-dikningen har i förra tider här mycket blifvit försummad; nu sker den dock med någon bättre ordning och drift, samt verkställles den Höst och Vår, då jorden är lös och lucker.

Hägnaderne omkring få väl åkrar som ängar, äro mycket vårdlöslade och usle; härtill bidrager mycket skogsbristen. I fall de i Herr *Professoren* och *Ridd. Pebr. Adv. Gadd*s *Geoponie* eller *Inledning til Svenska Landskötselen*, Tom II. p. 27 §. 38 beskrifne och Tab. 1 fig. 4 afritade Horizontele gårdsgårdar här komme i bruk, spardes derigenom mycket både skog, äfven som dessa hägnader skulle falla för allmogens mindre arbetsdryge.

Såningstiden i denne Soknen är medium af *Augusti* månad. I de åkrar som bestå af sandmylla sker höst-lådet först i början, samt ibland äfven senare af *September* månad.

Största och mätta utfädet består af *Råg*, hvaraf efter det nu vanliga åkerbruket, fällan upskördas mera, än ifrån 5, 6, högst til 7:de kornet. Til utfäde nyttjas mäst nyss bärgad ritorkad fäd; ganska fällan gammal fäd, emedan brist därpå gemenligen är, vid säningstiden.

Af Korn som utflås vanligen till $\frac{1}{4}$:del emot Rågen, brukas här det 2- 4- 6-radiga korntet, och utflås det som redan är fagtt, på åkerstycken, i hvilka året förut, varit Rofvor.

vor, Årter eller Lin; af *Hafran* sås til $\frac{1}{8}$ del mot Rågflädet; på ställen där året förut Rotvor eller Lin på uptagne gräslindor varit utfläddes.)

Hvete brukas här något både af Sommar- och Vinter-Hvetet; det fednare slaget trifves icke så väl som det förra, hvilket undantagande i mycket torra Somrar, här til frodigare växt kan upbringas.

Ärte-sådet nyttjas ännu nog *litet*; men Bönor utfås af *Asickala* Boerne allmänt. Lerrådande jordmon eller leran, borde dock helst utväljas för denne Sädesart.

Bobvetet är icke ännu allmänt i bruk uti *Hollola*, ehuru denne Socken, i anseende til dets läge och allmänna Jordmon, därtill har det bästa tillfälle. Denna Sädesarts och Potatoes-växtens upbringande är och blifver framdeles det angelägnaste och vigtiga föremål, hvarigenom denna ortens Inbyggare säkrast och med minsta arbete, kunna försörja sig med brödföda.

Bärgningen af Säden sker här som annorstädes i Finland med handkäror, hvarefter den i små skylar samlas, lämnas til uptorkning på åkren; här ifrån släpas den hela höften i Risorne (hvilka äro utan logar); samt plär såden efter 3 dygns torkning i dem kunna uttröskas; detta verkställes med så kallade Slagor, som på Finska kallas *varstat*, och brukas gemenligen endast 6 Personer, til denne sådes-tröskning, af hvilka 4 tröska, en breder ut Sädes-banden och en tager emot halmen utanföre rian.

Ångskjötelsen.

Ångarne bestå af hårdvalls gräs, allmänna på den torrländigare trakten af *Hollola* Socken, ikring *Vesijervu*
C 3 sjösträn-

fjotränderne och på siddlante marker samt kärraktige orter, frambringa de en mera starrblandad höväxt.

Bästa Håbobl och anledningen til dess utvidgande finnes vid *Messilä*, *Pyhäniemi* och *Kutajoki* Byar, äfven som alla, hvilka med deras Jordägor gränta til *Vesijervu* sjön, hafva nog bördige ängsmarker. När åren 1743 och 1744, denne Socken af *Vesijervu* sjöns flodvatn hade mycken skada, blef vid *Pyhäniemi* i synnerhet, en hop lågländig kärraktig mark updikad, hvarigenom, utan olägenhet, af flodvatn, denne By nu äger 80 Tunnors årligt utfäde, och kan bärga 400 lars höö om året. Önskeligt är, at flere *Hollola* Boer, fölgde detta berömvärda exempel. De, hvilkas lott blifvit, at äga boningslåten up emot sandhederne, hafva mycket mera knapp och olämpelig tilgång på ängar.

I denne orten, som är mindre upodlad, än de Soknar, hvilka ligga mera aflägsne ifrån Ryksa Riks-gräntsen, märkes *Ängskjötselen* ännu ganska mycket *vårdslösad* och försummad. Der Löfskog än något finnes, lyslellätter sig Bonden mera med löfbrätt, och at ur skogen samla Boskapsfoder, än at han med rätt kundskap och drift skulle förbättra dels närmaste ängar in vid Byarne; på sjöfoders samlingar af läf, hvafs och dylikt, ifrån *Vesijervu* fjotränderne, därtill användas äfven ej sällan en myckenhet dagsvärken, hvilka med mångfalt större förmon kunde nyttjas til skogslupne och sanke skogs-ängars uprödning och hogst nödige dikning.

Af Våbr och Håst skafvete, samt ängarnes hogst skadeliga trampning af boskap och hästar, fördärfvar allmogen här, i synnerhet under regn-år, ansemligen sina ängsmarker.

Höbårgningen sker här i Soknen, med de allmänt i Finland brukeliga krokiskaftige Lijorne. Sällan iagttages vid Höflätterne, den nödiga ordning, at ängar, med hvilka man bör-

Börjat Höflätten det ena året, af dem bör Høväxten näst el-
ler sednast det påföljande året aflås; när utan denna förfig-
tighet, höbärgningen oordentligt i flere år verkställes, hin-
dras däraf, alla *annuelle gräs* at få sig eller fälla sina
frön i ängarne; den qvarblefne gräsväxten, består endast af
glesa *perenne gräs* och växter, som utgöra en ringa hö-
växt; och detta underhåller sedan mycket mer, än Clima-
tets hårdhet, Böndernas klagan öfver ängarnes tiltagande o-
bördighet i Landet.

§. 8.

Boskaps-skjötelsen.

Boskaps-skjötelsen är här i Soknen mycket *missvårdad*.
Alla sähus äro utan golf och spiltor, hvaraf härrörer, at
mycket både foder förspilles om vintren, som ock at Boska-
pen vantivres i dem. Halmen och Høet, som kastas för
Creaturen, då de därmed stillas, nedtrampas til det mästa af
dem, innan det blifvit förtärt. Hela vintren igenom dricka
Creaturen kalt vatten, och kalfvarne, såsom vanskötte, dö
til mästa delen undan, innan de se nygräset. All slags bo-
skap är här mycket liten och näst dvärg-vuxen.)

Af Boskaps-sjukor äro här näst gängse *rödsot*, *svullna-*
der i hufvudet, och de så kallade *skott*, hvaraf Boskapen ha-
fligt störtar och dör; detta torde härröra än af så kallad
stickflus, eller en hastigt ansluckande *inflammations* feber,
än ock af de i Boskapen ibland besintelige *bårbällar*, *Æga-*
gropila, som på Finska kallas *Tyrät*, och är en *calculus*
animalis gastricus, intus filiosus, samt anses äfven ibland til-
komma af Boskapens hårslikning.

Oxar födas här ännu icke mycket i Ladugårdarne; ty
alla körflor förättas näst med Hästar, hvilket dock i denne

Soc-

Socken bör anses för et *stort Husbällsfel*, emedan et par oxar, kan framfödas med mycket mindre foder, än en häst, äfven som denna Sockens aflägenhet, endast 8 a 10 mil ifrån köpstäderne icke fordrar långväga vinter-kjörflor.

Affättningen af Bondens Ladugård, består i litet Boskap, Smör och Talg. Hudarne förflå ej til deras egna behof, ty de gå öfver alt med flöflor. *Ullen* af deras små usla får, räcker ock knappast til Bondens nödigaste Husväfnader.

§. 9.

Skogarne.

Skogen består här allmännaft af Tall, Gran och En; samt allehanda vanlig Löffkog, jämte Lind, Lönn och litet *Ask* samt *Hassel* på *Måssilå* Byfs ägor; äfven träffas ock *Åpletrån* i *Pybåniemi* skogs-backar vildt växande, hvilka af foglar, ifrån tordom här anlagde trädgårdar, tyckes blifvit utflädd och kringspredde.

Svarta vinbår växa här vilda på flera ställen äfven som *röda vinbår* på *Pybåniemi* och andra Byars ägor; men mera sällsynt.

Skogs-briften har varit och är här mycket allmän på flere orter, i synnerhet vid *Pybåniemi*, *Vitarla* och *Lumjala* Byar i Moderkyrko-Länet, samt äfven i *Asickala* Capell. Et ganska fördärfveligt och oförfligtigt fvedjande har varit mästa oriaken därtil.

Timmer och ofta gårdfle, kjøpes nu til dessa skoglösa orter icke allenast ifrån de skogrikare Byarne, utan ock ifrån andra tilgräntande Soknar, såsom ifrån *Kålkis* Capell i *Lampis* Socken, samt Byarne *Sapas* och *Poikmetfå*, än ock ifrån
Ori-

Orimattila Socken, äfven som *Afickala* Capell, köper och tager skogs-förnödenheter målt iifrån *Padasjoki* Socken. En timmerstock af 1 a $1\frac{1}{2}$ quarters diameter i tjockleken, samt 4 famnars längd, betalas nu med 10, 12 a 8 skill. stycket.)

Skogs-Urfjällar äger *Hollola* Prästegård någre; äfven som *Mjekiön* maa Urfjäll emot *Orimattila* Sockens skogs-trakt, är för några Byar gemensam. Vid *Mäsfälå* af Moderkyrko-Länet, och vid *Keituri* af *Kärköldå* Capell, träffas äfven ännu någon tlgång på timmer. I några få Byar af denne *Hollola* Socken, har vid Geographiske mätningar och uprefningar, ägorne varit så vidlyftiga, at där af til Nybyggen eller nya hemman mark blifvit utbruten.

Skogs-ödande Byggnadsfätt; därföre må billigt anmärkas, en myckenhet onödiga hus upförande på Bonde-gårdarne, som ock den ofed, som på flere ställen här i Soken sig inritat, at de vid taktäckning, nyttja til *takveds-stakar* tjocka och groft klufne timmer-itockar, hvilka icke allenast med alt för stor och ovanlig tyngd skada husen, utan ock förruttna desse på taken inarare, än de vanliga små runda eller klufne gärdes-trödarne, då de härtil nyttjas. Lämpeligast vore, at de på denne skoglösa orten, måst brukade och nytjade, rätt anlagde halm, rörhvals, eller ock torftak.

Brädfågar finnes här vid *Paso* i *Heiuola* Capell, samt *Herrala* vid Moderkyrko-Länet.

[S. 10.]

Om Djur och Foglar.

I anseende därtill at skogarne här äro så mycket utödde, hafva så väl skogs-djur, som all slags villebråd af fogel bortflyttat härifrån til andra orter. Än finnas dock kvar på

D

några

några få ställen Björnar; Mårdar och Elgar träffas sällan; Råt och Varg göra Bonden största skadan, samt har i synnerhet nu efter krigstider, Vargar varit mycket allmännare än förut.

Harar träffas här til öfverflöd, af hvilka Bonden nu väl förlorar samla skinnen til affalu i Städerne, och icke som förut i äldre tider vräker bort dem. I skogs-bygden plägar ock ännu något *Ekor* med bågor skjutas. *Flygande Ekor* äro mycket sällsyntare.

Af *Skogs-fogel* märkes här något litet; af hvilka *Or* äro de allmänaste, och *Hjerpar* i Skogs-trakterne.

Af *Sjöfogel* äro *Vestjerfvi* fjöstränderne om våren mycket upfyllda, af hvilka äfven det mätta af fogel här i Soken skjutes och fångas. Af *Flytt-foglar* saknas sällan *Tranor*, *Svanor* och *Vildgås* i denne Socken; hvilka dock sällan fångas. *Grås-Ånderne*, *Anas Boschas*, som här kallas *Korn-änder*, gå mycket up i Korn-åkrarne, och göra där skada; desse fångas ibland med nät, hvaruti de indrifvas.

Af *Rappbóns* träffas här ibland ansefliga skockar, dem ej någon förr, än 10 år tillbaka sedt eller här blifvit varse; de anles hafva hitflyttat ifrån Ryfsländ, och i synnerhet, ifrån de närmaste negderne omkring *Petersburg*.

§. 11.

Om Inbyggarena, deras föda, diät, klädnad, hemseder och sjukdomar.

(Inbyggarena äro här allenast Finska Språket mäktige; til sinnelag ännas de i gemen fromsinte och ensaldige. I daglig mat och dryck märkes allmogen vara ganska tarflig; men vid

vid gästabad nyttjas beklageligen både mat och än mera drycker til et öfverdrifvit öfverflöd, hvarföre de sällan utan kif, trätor och vadeliga slagsmål slutas.

Deras *klädnad* är om *Helgedagar* nog kostsam och grann; den består hos manfolk til manna delen i klädes kläder, stora vida hattar med sammets band och spenn uppå; utan läder-stöflar träffas ganska få manspersoner i Soknen. *Qvinnfolkens Helgedags kläder* finnes sällan gjorde af hemvatnader; utan af Stads-tyger; Silkesdukar om halsen och Sidentygs mössor til hufvudbonader äro allmänt i bruk.)

Oseder äro i Soknen flera, i synnerhet Bränvinets stora missbruk; äfven som et *omåtteligt badande*, til ock med under den kallaste vintertiden.)

Sjukdomar äro här i synnerhet gängse, *Rötfebrar*, *svullnader*, *båll* och *stygng*, *mjältjsjuka* samt *lungrot*.)

§. 12.

Slögder och Handel.

Slögder känner allmogen i denna Socken knapt mera; än så vidt det angår deras åkerredskaps förfärdigande. I *Keituri By* af *Kärkölä* Capell finnes dock berömmeligen kunnigt och öfvat folk i trädslögder, som består i arbete af allehanda välgjorda flädor, och annat dylikt, hvaraf til flere orter sker afslättning. Qvinfolken spinna, väfva och sy sina nödvändigaste hvardags kläder; något lingarn plär ock til salu utföras ifrån denna Socken.

Handelen som denne Sockens Inbyggare idka, är ännu obetydlig; det förnämsta de til salu aflätta, består i Lin och Hampa, samt litet Boskap af Ladugården och Hästar vid *A-nianpeldo* marknaden. Hampan och Linet släpas til Åbo

)

28

(

vinter-marknader, där dessa varor med bästa förmån för Bonden kunna förfäljas. Åbo Stad är $23\frac{1}{2}$ mil *afstågen* ifrån Hollola Moderkyrka. Smör, Talg och något Spannemål m. m. föryttras och utbytes emot Stadsmanna-vahror i *Helsingfors*, hvilken ligger 12 mil ifrån Hollola. Til *Borgå* Stad är 9 mil, och *Lovisa* träffas på 10 miles afstånd ifrån Hollola. *Tavastebus Upstad* ligger från *Hollola* 7 mil, och *Jyväskylä* nyligen anlagde *Köping* $4\frac{1}{2}$ mil ifrån Moderkyrkan. Invid *Jyväskylä fors*, hvaröfver under kriget Kronan transporterade det mästa Höö och Proviant samt mycket Canoner och Ammunition til Arméens eller Krigstolkets behof, blef en kostelig Länk-Bro förfärdigad, hvaraf Landet nu har stor nytta.

§. 13.

Om Folkrikheten.

Folkrikheten kan i denne Socken efter Kyrkoböckerne ej upgifvas längre tid tillbaka än ifrån år 1766. I dessa sednare tider hade Befolkningen varit större, om ej svåra missväxt år tilstött, som tvingat Landtmannen at gripa til en onaturlig spis af Stamp och Bark, hvilka sedan lagt grund til flere farsoter, som ej litet förminskat folkfläcken.

Följande Tabells Utdrag, vilas huru stor Folknummern varit hvar femte år, ifrån år

1766	då	Folknummern	var	4535
1770	-	-	-	4779
1775	-	-	-	5396
1780	-	-	-	5783
1785	-	-	-	6068
1790	af	Mankön	2894	
-	-	af Qvinkön	3023	

5917.

Den

Hela Sockens folknummer 13000.

Den minskning på Folkmängden, det sistå 3 åriga kriget gjort här vid Moderkyrkan, kan igenfinnas, då *tilväxten* på folk, som den kunnat få, utom kriget, lägges til den saknad och brist på folk, som den sedan år 1785 måste vidkännas, hvilken var 150 Personer; och då tilväxten enligt framslutna åren varit vid pås 300:de Personer om året, har Folknummern här, igenom misväxt i landet, samt kriget och dess farsoter, blifvit förminskad, ungefärligen til 400:de Personer.

Inbyggarna äro i denne Socken eljest nog fruktsamme, men många späda Barn förgås af vanckjötjel. Vid tiltagande högre ålder, dör äfven i förtid mycket folk ibland allmog, af Bränvinets öfverflödiga bruk och nyttjande.

§. 14.

Om Politiska Inrättningar.

Sokse-Skolmästare finnes här väl ingen, men Barnen blifva likväl, i synnerhet, sedan nu varande Herr Prosten, Doctor *Hyllén* här blifvit *Pastor* i Förelamlingen, handledde, redan ifrån spädare åren, dels af Föräldrar, dels ock af andre skickliga Personer, at kunna läsa och förstå sina Christendoms lärostycken.

Soksefattige underhållas, utom de penningar, som med Fattighåfven hvarje Söndag upsamlas, äfven af de samman-skott, som vid Gästbad och andra glada tillfällen göras. Medelst denne Fond, som en gång om året utdelas, underhållas de väl.

Tjenste-folket är här i allmänhet dyrtligt. En arbets-för dräng får i städsel 1 Riksdal. och något däröfver, samt i lön emellan 4 och 5 Riksdaler, utom vanliga klädes Per-fedlar.

fäddlar. Pigan fäddas i allmänhet med 24 skill., och aflönas med 2 Riksdaler, utom tillkott af lärst, något ull och skor, til dels nödigaste behof.

Rusthåll finnas i hela *Hollola* Församling 49, utom 2:ne *Allodial Frälse Säterier*, hvilka nu innehafvas af 2:ne Öfverste Lieutenanter Herrar *von Essen*. Af dessa 49 Rusthåll äro 6 berustade Säterier. *Hemmanens antal* är förut anmärkt. De minsta af dem betta af $\frac{1}{2}$ Mantal samt $\frac{1}{4}$ Öreland. Ägorne, hvilka lyda under dessa Rusthåll och Hemman, ehuru til det mästa refvade, äro ännu blott til $\frac{1}{3}$ del förskiftade.

Torpare och *Backslugu-hjon* finnes här omkring 100:de färskildta Hushåll, äfven iom 59 Ryttare-torp af Nylands och Tavastehus Läns Dragone Regemente, samt 185 Soldat-torp.

Inga Kungs-gårdar träffas i denne Socken, utan endast 1 Majors, 2:ne Capitains, 2:ne Lieutenants och 1 Stabs-Officerare Boställe.

Kyrkoherde så väl som *Capellans-Boblet* ligger invid *Vesijerfvi* sjön. På *Kyrkoherde-Boblet* utläs årliga emellan 13 och 14 tunnor Råg; där kan bärgas vid pås 20 last Höö, utom Boskaps-foder ifrån *Urfsjällarne*. Det har äfven nödig tilgång på bränse, och et godt fiske; men torr betesmark.

På *Capellans Bostället* som består af $\frac{1}{2}$ mantal och 2 öreland, utläs 7 tunnor Råg årligen. Höö-Boblet, Muhlbetet, Fisket och Skogen, är usel.)

Kyrkoherden aflönas med 5 kappor Spannemål af hvarje öretal, utom *Tertialen*, eller den så kallade Tionde-fäden.

Capellan får enligt *förening*, 10-12 a 15 kappor fäd ifrån matlaget,

Et

Et Krono Spanmåls förråds Magazin är i *Asickala Capell*, och *Anianpeldo By*, invid *Vexid* strömmens utlopp, anlagt. Af *Sokne-Magaziner* finnas 1 i *Heinola*, och 1 i *Kärkölä*.

Gästgifvare-gårdar äro här 13 stycken, anlagde vid de härigenom framstrykande Landsvägarne, hvilka äro förvarligen goda, och delte emellan allmogen såsom:

Gamla Wiborgska eller *Södra Landsvägen* ifrån *Åbo* til *Keltis*, hvilken blifvit anlagd år 1712; *Norra Landsvägen* ifrån *Heinola* til *Tavastebus*, inrättad på 1730 talet. Den Landsväg träffas ock af *Syysmä Landsvägen* vid *Vitarla By* i *Asickala Capell*, där den sedan tager af til *Helsingfors*.

Allmänna Sokne- och Kyrko-vägar äro här trenne.

Post-Contoir fins i *Heinola Capell* och *Jyregö köping* $4\frac{1}{2}$ mil ifrån *Moderkyrkan*, dit det, för några år tillbaka flyttades ifrån *Anianpeldo*, hvarest årligen hålles 2:ne gånger *Marknad* den 8 Januarii och den 14 September. På denna *Marknad* säljes näst *Boskap* och *Hästar*, något *Garn*, *Bast* m. m.

Af *Sokne Handtverkare* är *Hollola Socken* nu försedd med *Sämsmakare*, *Smedar*, *Linväfvare*, samt *Snickare* och *Svarfvare*.

